

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΜΕΛΕΤΗΣ ΑΝ ΚΑΘΗΤΗΡΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

Ε.Υ.Α. της Κ.ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

κλοφόρησε ἡ ἔξοχη ἐργασία του, ἡ σοφὰ σχολιασμένη καὶ ὑπομνηματισμένη, πάνω στὸν «*Ἰώβ*». Ἡ μετάφρασή του, σὲ γερούς ἀνάπαιστους, δὲν ἦταν ἀπ' τὸ κείμενο τῶν Ἑβδομήκοντα. Ἦταν κατ' εὐθείαν ἀπ' τὰ ἑβραϊκά, ἀπ' τὸ Μασσορετικὸ κείμενο. Γιὰ νὰ κάμει αὐτὸ τὸ κατόρθωμα ὁ Φριλίγγος χρειάστηκε νὰ σπουδάσει χρόνους καὶ χρόνους μόνος του τὰ ἑβραϊκά πού τὰ ἔμαθε τόσο καλά ὥστε νὰ συντάξει κι' ἓνα ἑλληνοεβραϊκὸ λεξικό, ἀνέκδοτο. Πολὺ πρὶν ἀπ' τὸν «*Ἰώβ*», ἀκόμα ἀπ' τὸ 1912, παρουσιάζεται ἡ πρώτη μεταφραστικὴ τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὴ Βίβλο, τὸ «*Ἄσμα Ἀσματῶν*». Καὶ ἀργότερα, στὰ 1947, οἱ «*Ψαλμοί*» τοῦ Δαυὶδ, ἔμμετρα κι' αὐτοὶ μεταφρασμένοι καὶ προλογισμένοι σοφά. 1912, 1931, 1947. Βλέπετε πόσος μακρὺς δρόμος. Ἀπὸ ἓνα ὄχι εἰδικό, ὄχι φιλόλογο. Ἀπὸ ἓνα δερματολόγο. Πόση ἀνιδιοτελής σπατάλη, πόσες ἀτελείωτες ὥρες κλειμμένες ἀπ' τὴν ἀνάπαυση πού δικαιούται κάθε ἄνθρωπος πού ἐργάζεται, γιὰ ἓνα σκοπὸ χωρὶς ἀνταμοιβή, χωρὶς ὕλικὸ τέγμα—ἀφοῦ ὅλα ἦταν ἀβέβαια, ἀκόμα καὶ τὸ τύπωμα τῆς ἐργασίας του! Κι' ὅμως, τόσα χρόνια, ἐκεῖ! Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὴ ἡ ἀκαταγώνιστη δύναμη πού σπρώχνει τοὺς ἀνθρώπους, πού κάνει τὴ χαρὰ ταυτόσημη μὲ τὴ θυσία, κάποτε ταυτόσημη—στὰ μάτια τῶν νοικοκυραίων—μὲ τὴν τρέλλα; Οἱ σύγχρονοι εὐρωπαῖοι θεωρητικοὶ θὰ τὴν καθορίσουν ὡς ἐπιβεβαίωση τῆς ὑπάρξεως, ἐπιβεβαίωση τῆς ἐλευθερίας. Ἐμεῖς στὸ Αἰγαῖο τὴ λέμε καημό, τὴ λέμε μεράκι, τὴ λέμε πάθος. Καὶ παραμερίζουμε κάθε φορά πού τὸ συναντοῦμε γιὰ νὰ περάσει μὲ ὅλες τὶς τιμές.

Ὁ Κώστας Φριλίγγος πέθανε στὶς 15 Δεκεμβρίου 1950 στὴν Πέτρα τῆς Λέσβου σὲ ἡλικία ἑβδομήντα περίπου χρονῶν. Ἐκτὸς ἀπ' τὴ μετάφραση τῆς Γραφῆς ἔγραψε:

«*Τὰ Τραγούδια τῆς Σκιᾶς*», ποιήματα τυπωμένα στὴ Σμύρνη (1907).

«*Σαοὺλ*», δράμα μὲ βιβλικὴ ὑπόθεση. Διηγήματα καὶ λυρικές σελίδες.

Μετάφρασε ἐπίσης καὶ ἐξέδωσε τοὺς «*Λόγους κατ' Ἀπίωνος*» τοῦ Φλάβιου Ἰώσηπου (1939).

Ὁ πιὸ ὄριμος καὶ ὁ πιὸ σημαντικὸς ἴσως καρπὸς τῶν βιβλικῶν του μελετῶν καὶ ἐργασιῶν εἶναι μιὰ μεγάλη Ἀνθολογία ἀπὸ ὀλόκληρη τὴ βιβλικὴ λογοτεχνία πού πρόκειται νὰ ἐκδοθεῖ στὴ σειρά «*Ἐκατὸ Ἀθάνατα Ἔργα*». Ἄλλη ἀνέκδοτη μεταφραστικὴ τῆς ἐργασίας εἶναι: «*Τὰ Ἀργοναυτικά*» τοῦ Ἀπολλώνιου, οἱ «*Φοίνισσες*» τοῦ Εὐριπίδη καὶ ὁ «*Αἶας*» τοῦ Σοφοκλή. Τὴν τελευταία αὐτὴ μετάφραση τὴν τελείωσε λίγες μέρες πρὶν ἀπ' τὸ θάνατό του.

Ἡ Πέτρα τῆς Λέσβου ὅπου πέθανε ὁ Φριλίγγος εἶναι ἓνα θαυμάσιο ἀκρογιάλι, μιὰ ὥρα

τοῦ Θεοῦ στὸ Αἰγαῖο. Λίγο πιὸ πέρα εἶναι ἡ Ἑφταλοῦ πού ἀγάπησε καὶ δόξασε ὁ Ἑφταλιώτης. Ὁλοένα ὁ Αἰγαιοπελαγίτικος μῦθος ὑφαίνεται, τὸ πάθος ζυμώνεται μὲ τὸ θάνατο. Ὁ Φριλίγγος πού τόσο κουράστηκε γυρεύοντας τὴν ἀρμονία, θὰ τὴν βρεῖ πιά ὀριστικὰ στὴ βουὴ τῆς αἰωνιότητος πού τὸν συντραφεύει πλαΐ του, στὰ «*συστήματα τῶν ὑδάτων*».

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

Δημ. Σαράτσης

Ὁ Δημ. Σαράτσης, ὁ γιατρὸς καὶ διανοητὴς, πού πέθανε ἀπροσδόκητα στὶς 14 Ἰανουαρίου, θῦμα αὐτοκινήτιστικῆς δυστυχήματος, ὑπῆρξε φυσιογνωμία πνευματικὴ, πού εἶχε ἀναπτύξει πολὺτιμη κοινωνικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ δράση σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ.

Βαθύτατα καλλιεργημένος, ἀγωνιστὴς σὲ ὅτι ὑψηλό, στὴν πρώτη σειρά, ἀκαμπτος ἰδεολόγος, νοῦς φιλελεύθερος, ὁ Σαράτσης συνδέεται ἀμεσῶτα μὲ τὸν ἐκπαιδευτικὸ δημοτικισμό καὶ μὲ τὴν προσπάθεια γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου μας.

Ὁ Δημ. Σαράτσης εἶναι ἐκεῖνος, πού εἰσηγήθη ὡς δημοτικὸς σύμβουλος Βόλου τὴν ἴδρυση τοῦ ἰδιότυπου ἀνώτερου παρθεναγωγείου στὴν πόλη ἐκείνη, πράγμα πού ἔμελλε ν' ἀποτελέσει συμβολικὸ σταθμὸ στὴν ἐκπαιδευτικὴ μας ἀναγέννηση. Ὁ κ. Ἄλ. Δελμούζος παραστατικὰ μᾶς τὸν περιγράφει στὴ σελ. 22 τοῦ βιβλίου του «*Τὸ κρυφὸ σχολεῖο*»: «Ὁ γιατρὸς Σαράτσης ἀνήσυχη ψυχὴ, μὲ πλατιά ἀνθρωπιστικὴ μόρφωση, μὲ τὰ μάτια γυρισμένα στὴν πραγματικὴ ζωὴ καὶ ἀκοίμητο τὸν πόθο νὰ βοηθήσει στὴν καλλιέργεια καὶ τὴν ἀνύψωσή της...»

Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ Νικολάου Πολίτη, ὁ Σαράτσης ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴ διδασκαλία στὰ σχολεῖα τοῦ περιφρονημένου καὶ ἄγνωστου μαθήματος τῶν Νέων Ἑλληνικῶν. Στὴν εἰσήγησή πού ἔκανε ὁ Σαράτσης γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ παρθεναγωγείου τοῦ Βόλου, ἔγραψε ἀνάμεσα σὲ ἄλλα: «Πρέπει νὰ διδάσκεται ἀφθόνως ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία, τῆς ὁποίας πλεῖστα ὠραῖα ἔργα, πεζὰ καὶ ἔμμετρα, παραμένουν ἄγνωστα διὰ τὴν μαθητευομένην νεότητα...» Καὶ γιὰ τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ παρατηροῦσε: «Ὅσον διὰ τ' ἀρχαῖα ἑλληνικά, ταῦτα νὰ μὴ παραμένουν εἰς τὴν μνήμη τῶν μαθητῶν μόνον τύποι γραμματικοί, διὰ τῶν ὁποίων διαφεύγει ὅλως διόλου τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέως. Διὰ τοῦτο θὰ ἐπεθύμουν ἀντὶ τῶν ἀγόνων καὶ ματαίων γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν παρατηρήσεων νὰ γίνεαι ἀνάπτυξις τοῦ νοήματος τοῦ συγγραφέως...»

Ὁ Σαράτσης ἦταν ἓνας λαμπρὸς θεωρητικὸς ἐπιστήμων, πού δὲν ἐγνώρισε ποτέ τὴ στατικότητα. Φωτισμένος ἄνθρωπος, μὲ τὴν προσωπικὴ ἀφραγίδα του σὲ ὅλα, ξεπερνοῦσε, ἀπὸ τὴ φύση του τὴν ἴδια ὀδηγημένος, τὰ στενὰ ὄρια τῆς εἰδικότητάς του. Εἶναι ὁ τύπος τοῦ «*ιατροφιλοσόφου*», ὅπως ὁ Βηλαρᾶς καὶ ὁ Φ. Φωτιάδης.

Ἡ ἀγωνιστικὴ του αὐτὴ ὀδήγησε τὸν Σα-

ράτση κατηγορούμενο στην ιστορική Δίκη τοῦ Ναυπλίου (Ἀπρίλιος 1914), ὅπου θαρραλέα ἀντιμετώπισε τὴν κακότητα καὶ τὶς προλήψεις τῶν κατηγορῶν του. Ἀποσπῶ ἀπὸ τὴν Ἀπολογία του δύο σημεῖα, στὰ ὁποῖα δέχεται τὸ ἀνώτερο ἦθος του, τὸ θαυμαστὸ φρόνημά του, ἢ παραδειγματικὴ ἀκαμψία του: «Ἐφθασα εἰς τὸ τέρας τῆς κοινωνικῆς μου δράσεως καὶ θὰ ἐπείσθητε ἐξ αὐτῆς ὅτι πόθος μου ἦτο πάντοτε νὰ προαγάγω τὴν γενέτειρον εἰς πολιτισμὸν καὶ νὰ ἐξυπηρετῶ ὅση μοι δύναμις τὴν μεγάλην Πατρίδα, χωρὶς νὰ παραλείπω τὰς προσφιλεῖς μου ἱατρικὰς μελέτας...» Καὶ παρακάτω: «Ἐποίησα καὶ ἐδίδαξα διαρκῶς τὸ ἀγαθὸν καθ' ὅλον μου τὸν βίον, ἐμπνεόμενος πάντοτε ἀπὸ τὰς ὠραιότερας σκέψεις καὶ ἐπιθυμῶν νὰ εὐρύνω τοὺς ὁρίζοντας τῶν συμπολιτῶν μου, τοὺς πνευματικούς, τοὺς ἠθικούς, τοὺς ἐθνικούς. Ὅτι ἔκαμα ἦτο μία ἐκδήλωσις τῶν ὑψηλοτέρων διδασμάτων τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἠθικῆς, ἦτο ὑπαγόρευσις Θεοῦ...» (Πρακτικά τῆς «Δίκης τοῦ Ναυπλίου» σελ. 297 καὶ 301).

Τελευταῖα τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀθηνῶν τύπωσε τὰ «Μαθήματα Ὑγιεινῆς» (1951) τοῦ Σαράτση, ποὺ κυκλοφόρησαν λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του. Εἶναι σελίδες ἐκτακτῆς παρατηρητικότητος. Τὸ περιεχόμενό τους εἶναι διδακτικώτατο καὶ ἐξαπλώνεται στὴν Ὑγιεινὴ τοῦ ἀνθρώπου, στὴν παιδονομία καὶ παιδαγωγία τῆς προσχολικῆς καὶ σχολικῆς ἡλικίας, στὴν ἐξαρση τῆς ὑπαίθριας ζωῆς, στὰ κοινωνικὰ νοσήματα, σὲ δημογραφικὰ προβλήματα κ.λπ. Ὅλα ἐξετάζονται μὲ θετικότητα καὶ γνώση. Τὸ ὕψος διακρίνεται γιὰ τὴ λιτότητά του. Ὁ ἴδιος στὸν πρόλογό του τονίζει πῶς «στὰ μαθήματα αὐτὰ ἐκλαίκευονται τὰ διδάγματα τῆς Ὑγιεινῆς τόσο τῆς σωματικῆς ὅσο καὶ τῆς ψυχικῆς, χωρὶς νὰ πάψουν νὰ στηρίζονται στὸ ἔδαφος τῆς Ἐπιστήμης. Τὴν ἐκλαίκευση ἔχω κάνει μὲ ἀρχετὴ ἀνάλυση τοῦ θέματος καὶ μὲ παρομοιώσεις παρμένες ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ, καὶ πάλι ὄχι τόσο γιὰ θεωρίας περαστικῆς ὅσο γιὰ ὅ,τι χρειάζεται ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια ποὺ τὴν ἔχω προσέξει πολὺ...»

Κρίνοντας τὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ κ. Ε. Π. Παπανοῦτσος (στὸ «Βῆμα» τῆς 21 Δεκεμβρίου 1950), ἔκαμε γιὰ τὸν συγγραφέα του αὐτὲς τὶς χαρακτηριστικὰ παρατηρήσεις: «Ὁ γιατρός Δημ. Σαράτσης εἶν' ἓνα πνεῦμα ὀξύ, ἐγκυκλοπαιδικὰ ἀναπτυγμένο, ποὺ λατρεύει τὴν τάξη, τὸν νόμον καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὸν ὀρθὸν λόγο. Θυμίζει πολὺ μὲ τὴν ἡρεμία τοῦ λόγου καὶ τὴν εὐστάθεια τοῦ νοῦ του τοὺς συγγραφεῖς τῶν χρόνων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ τοὺς ἀρχαίους Στωϊκούς...»

Ὁ Σαράτσης ἐδημοσίευσεν πλῆθος μελέτες καὶ ἀρθρα σ' ἐφημερίδες καὶ περιοδικά. Σὲ ὅλα τὰ γραπτά του ἐκδηλώνεται πάντα στραμμένος σὲ ὅ,τι εἶναι ἀληθινὴ παράδοση τοῦ ἔθνους ἀλλὰ καὶ σὲ ὅ,τι ἀποτελεῖ πρόοδο καὶ ἀνανέωση. Ὁ πατριωτισμὸς του ἦταν ἄδολος, ἀνυπόκριτος, χωρὶς λογοκοπία καὶ ἰδιοτέλεια. Θὰ κλείσω τὴ νεκρολογία, ἀφοῦ δανειστῶ λίγες λέξεις του γιὰ τὸ πατριωτικὸ ἰδανικὸ ἀπὸ τὸ κε-

φάλαιο «Παιδαγωγία» τῶν «Μαθημάτων Ὑγιεινῆς». Εἶναι ἀβίαστες σὰν τὴν ἀνθρώπινη ἀναπνοὴ οἱ γραμμὲς αὐτῆς: «Θὰ πῆτε στὸ παιδί σας ὅτι πρέπει ν' ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του, ὅπως ἀγαπᾷ τοὺς γονεῖς του... Τρεῖς χιλιάδες χρόνια ἀγῶνων δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσει κανένας ἄλλος λαός... Ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδας νὰ ἐκδηλώνεται ὄχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα...»

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΥΔΗΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Θλιβερὲς ἀπρέπειες.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς λόγους, ποὺ εἶχαν ἐντολὴ ἀπὸ ἰδρύματα καὶ ὀργανώσεις ἢ ἀπρόσκλητοι ἐπέμειναν νὰ ἐκφωνήσουν στὴν κηδεῖα τοῦ Γρηγορίου Ξενοπούλου πρόσωπα ἀρμόδια καὶ ἀναρμόδια, ἔπρεπε νὰ λείψουν. Ἀλλὰ ἦταν θλιβερὴ ἀπρέπεια ἢ ἐπίθεση ποὺ ἔκαμε, σὲ ὦρα ἱερή, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἀκαδημίας. Εἶπε: «Ἡ νύχτα τὸν εἶδε νὰ σκύβει ἐπὶ ὄρες ἀτελείωτες πάνω στὸ χειρόγραφο, ἀγωνιζόμενον νὰ κρατήσει τὴν ψυχὴν του, ποὺ ζητοῦσαν νὰ τὴν πάρουν μὲ ἀτσαλένιες τανάλλιες ἐκδύται καὶ θεατρικοὶ ἐπιχειρηματίαι, περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες, ποὺ ἐπλήρωναν τὸν μόχθο του μὲ γελοῖες συνήθως ἀντιμισθίες». Πρέπει ὅμως νὰ ἔχουμε τὴ διάθεση νὰ δημοκοπήσουμε, ἀπάνω καὶ ἀπὸ ἓνα νεκρὸ ἀκόμα, γιὰ νὰ λέμε τέτοιες ἀνακρίβειες. Ὁ Ξενοπούλος κέρδισε ἀπὸ τὸ μόχθο του ὅσα κανένας ἄλλος πνευματικὸς ἐργάτης στὸν τόπο μας. Πάντα πληρώθηκε καλὰ καὶ ποτὲ δὲν ἀκολούθησε πτωχοδρομικὴ τακτικὴ. Κι ἂν ἔπεσε σὲ ἔνδεια, γιὰ πολὺ λίγους μῆνες, ἔπειτ' ἀπὸ τὰ Δεκεμβριανά, τὰ τελευταῖα χρόνια ἔπαιρνε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία «ἔξοδα παραστάσεως» ἴσα μὲ τὸ μισθὸ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, δηλαδὴ περίπου 3.000.000 δραχ. τὸ μῆνα. Εἶχε, λοιπόν, νὰ περάσει τὰ γεράματά του ὁ Ξενοπούλος. Καὶ στὰ «ἔξοδα παραστάσεως» τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ πρέπει νὰ προστεθοῦν ἢ σύνταξη τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέα, τὰ ποσοστὰ ἀπὸ θεατρικὰ ἔργα, βιβλία κ.λπ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Καὶ δὲν νομίζω ὅτι εἶναι σωστὸ νὰ τὴν κρύβουμε, ὅταν μάλιστα περιφρουρεῖ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ ὁ ἴδιος ἀκαδημαϊκός, πάλι ἀπάνω ἀπὸ τὸ νεκρὸ, ἐτόλμησε νὰ μιλήσει καὶ γιὰ ἀργομισθίες. Ἔ, μὰ πάει παραπολύ!

Π. Κ.

Ἀξιέπαινες πρωτοβουλίες.

Ἐνόχλησαν οἱ ἀπρέπειες αὐτῆς, ἱκανοποίησαν ὅμοις μερικὲς πρωτοβουλίες, ποὺ ὑπάρχουν οἱ ἐγγυήσεις ὅτι θὰ δώσουν θετικὰ ἀποτελέσματα. Ἀξίζει νὰ τὶς ἀναφέρουμε: ὁ πρόεδρος τῆς «Ἐταιρίας Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων» κ. Γ. Ἀσημακόπουλος ζήτησε νὰ δοθεῖ σ' ἓνα μεγάλο ἀθηναϊκὸ δρόμο τὸ ὄνομα τοῦ Γρηγορίου Ξενοπούλου ἢ «Πανελλήνιος Ἐνω-